

Sándy Gyula

(Eperjes, 1868. 07. 25. – Budapest, 1953. 07. 12.)

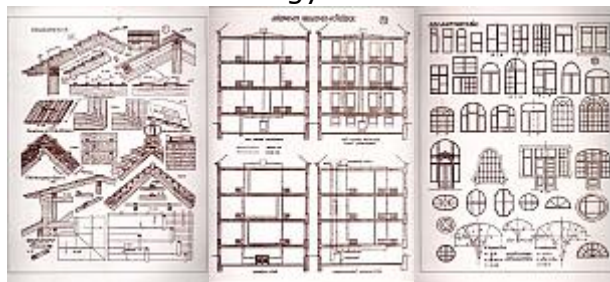
Összeállította: Csutiné Schleer Erzsébet

Sándy Gyula édesapja festőművész, evangélikus gimnáziumi tanár volt. Egyik apai nagybátyja, Ferenczy József sárospataki református esperes, a másik pedig Ferenczy István szobrász volt. A Sándy család életében szellemi, művészeti és tárgyi örökségük egyaránt meghatározó volt. A kultúra és az evangélikus egyház iránti szenvedélyes és felelős szeretet a család több tagját, így Sándy Gyulát is jellemezte. Tanulmányait Budapesten, a budai Evangélikus Elemi Iskolában, majd a II. kerületi Főgimnáziumban végezte, a Budapesti Királyi József Nádor Műegyetemen szerzett építész oklevelet, többek között Komor Marcell, Jakab Dezső, Hegedűs Ármin, Jámbor Lajos évfolyamtársaként. Mesterei, Schnédár János, Steindl Imre, Pecz Samu hamar felfigyeltek tehetségére. Már hallgatóként Steindl mellé szegődött, s kőfaragóterveivel részt vett az Országház építésében.

A műemlékvédelem hőskorában, a virágzó historizmus idején nem is csoda, hogy az ifjú Sándy a mestere, mint a középkori építészet elszánt híve mellett kereste helyét. Pályakezdő építészként professzora, Pecz Samu irodájában dolgozott, nem csak szerkesztőként, de statikusként, művezetőként, szellemi társként is.

1889-99 között a műegyetemi Középitéstani Tanszékén tanársegéd, majd 1899-1914 között a Felső Építőipariskola tanára volt. 1914-ben bekapcsolódott az egyetemi oktatásba, Pecz Samu halála után 1922-1937 között egyetemi tanárként vezetett a nagymultú Magasépítési tanszékét, majd nyugállományba vonulásáig a II. Épületszerkezettan Tanszék professzora volt. Az 1920-as évek elején jelentette meg *Fejezetek az épületszerkezetek köréből* és *Újabb és különleges épületszerkezetek* c. igényes tankönyveit, majd később műegyetemi előadásainak legnagyobb részét *Épületszerkezettani táblák* címmel.

Számos társadalmi, szakmai és egyházi tisztséget töltött be: a Magyar Mérnök és Építész Egyesület titkára volt, az Evangélikus Egyházegyetem főépítésze, és a nagytarcsai evangélikus gyülekezet felügyelője. Minden fórumot felhasznált arra, hogy egy-egy budapesti épület vagy városrész sajnálatos hibáját orvosolni lehessen. Sokat publikált, részt vett az első hivatalos építési szabályzat létrehozásában. Felesége, Grunewald Natália, megértve férje hivatástudatát, gyermekeik nevelése mellett is minden törekvésében támogatta őt.

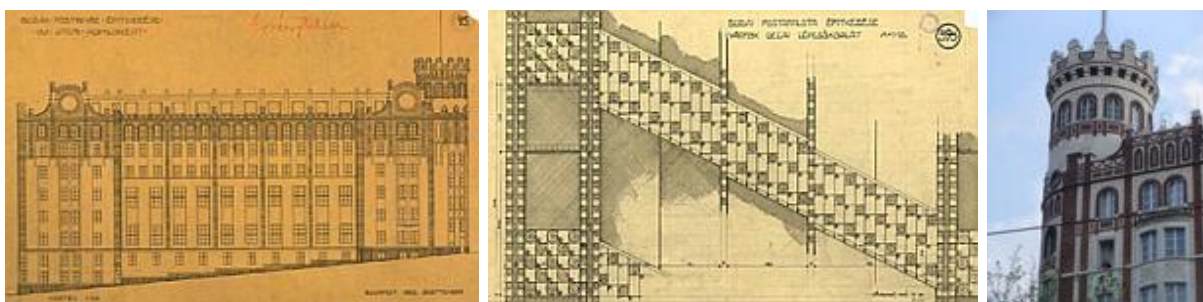
Kastély, Daruvár 1905. Foerk Ernővel közösen profila.hu

Fiatal tervező építészként számos nemzetközi és hazai tervpályázaton részt vett és többször díjat nyert. Barátjával, Foerk Ernővel közösen is dolgoztak, történelemszemléletük, téglapítészeti iránti érzékenységük is közös volt. Szennvedélyesen fényképezett, első gépét maga építette. Az utazásai során felkeresett épületeket, műemlékeket és érdekességeket, a maga tervezte házakat, templomokat építés közben is dokumentálta.

Sándy Gyula néhány kezdeti műemlék-felújítási feladat után igen sok létesítményt tervezett: iskolát, kórházat, postát, kultúrpalotát, borpincét, bérházat, köztéri szobrok és síremlékek építészeti részleteit. A konzervatív irányú építészeti tevékenység, amely az 1920-as évek második felét általánosan jellemezte, elsősorban

a szélesen értelmezett korszellemből fakadt. E történeti mezbe öltöztetett századfordulós építészet az ő munkáit is jellemzi. Sajátos historizáló stílusban tervezett, amelyet nagyon korán ötvözött szecessziós elemekkel.

Az 1926-ban elkészült budai Krisztina körüti Postapalotájának historizáló formavilágát az anyaghasználat tette későbbi korban is elfogadhatóvá.

Sándy Gyula rajzai

Budapest, Krisztina körüti Postapalota

Igen sok épületet tervezett korai romantikus eklektikában, Erdély mellett főleg Hódmezővásárhelyen, ahol az Újvárosi templom után több középület tervezésére is megbízást kapott (Erzsébet Szemkórház. 1898, Bethlen Gábor Gimnázium 1897., Kaszinó 1901., Tornyai János Múzeum 1904.). 1903-ban - a középületek magyar építésszel való terveztetéséért folyó küzdelemben - Sándy egész vagyonát felajánlotta egy színház tervpályázatára Fellner és Helmer megbízásával szemben.

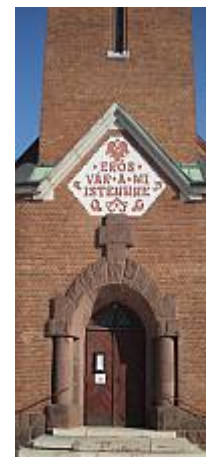

Újvárosi templom 1898. Erzsébet Szemkórház 1898. Bethlen Gábor Gimnázium 1897. Kaszinó 1901.

Egyik ifjúkori építészeti vágya, hogy várat, kastélyt tervezhessen, nemcsak a daruvári kastély esetében teljesült, hanem szándékként vissza-visszaköszön középületein is. Másik vágya a templomépítés volt, erre pályája során közel negyven alkalommal adódott lehetősége.

Az első világháború után épült templomok nem kívántak elszakadni a hagyományos történelmi előképektől. Pámer Nóra e korszak jellegzetességeit Sándy Gyula templomépítő munkásságának méltatásával szemlélteti: *„A fiatal, de még mindig a régi iskolán nevelkedett építésszek továbbviszik az öröklött vonalakat, amely már nem is eklektika. (...) előnyére elhagyja a századeleji eklektika retorikus stílusát, túlzott felületi plasztikáját és nyugtalan kontúrjait, (...) Már nem utánozza, csak hangulati elemként használja a régi stílusok jellegzetességeit. Középkori formákkal, új tömegelrendezéssel alkotott egyéni alakzatokat, főleg vörös klinker téglá és fehér kő kombinációjával”*.

Sándy Gyula művészetére jellemző, hogy a historizáló építészeti iskolából hozott tervezési elvei letisztultan jelentkeznek templomaiban, inkább a középkori emlékanyagra támaszkodva tervez. A historizáló stílusú homlokzatok azonban nem szolgai utánzatok, rajtuk az egyszerűség, a puritánság érdekében csak a legfontosabb motívumok jelennek meg, viszont megmaradnak az eredeti ará-

nyok. Igényes megoldásokat adott a belső terek kialakítására, céltudatosan kereste a liturgiának megfelelő elrendezést. Templomainak sikere talán a magyar építészeti hagyományban gyökerező, letisztult formák és korszerű mérnöki szerkezetek (héjszerű boltozatok, vasbeton alkalmazása) összhangjában, valamint egyházhoz való hűségében rejlik. "Erős vár a mi Istenünk" - így épültek evangélikus templomai országszerte.

Templomainak látványát jellemzően az erőteljesen megformált torony uralta, melyet első épületein – a késő historizmus modorában – a főtengelybe illesztett, később előnyben részesítette a hajótól független harangtoronyszerű megoldást. Általában környezetükből erősen kiemelte épületeit: ezzel a tömeg tekintélye megnőtt. Legtöbb épületén középkori díszeket alkalmazott összefogottan, kedvelte a felvidéki pártázatos reneszánsz stílus megoldásait, melyeket a torony kialakításánál alkalmazott előszeretettel, a torony összképét szívesen gazdagította a fiatornyokkal.

Székesfehérváron az evangélikus gyülekezet a 19. század közepén vált önállóvá, első istentiszteleti helyük, gyülekezeti termük, iskolájuk az egykori vármegyházában volt. A lelki megerősődéssel Irányi Kamill lelkészsége idején (1925-1944) kapott megbízást Sándy Gyula, mint azonos lelkiségű, elismert műegytemi építésztanár, új templomuk megtervezésére.

Az 1932-ben épült székesfehérvári templomot a hagyomány tisztelete és a korszerűség egyaránt jellemzi. A Székelyföld középkori templomaira emlékeztető torony határozza meg a templom külsejét, ugyanakkor a választott épületszerkezetek korszerűek, az alaprajzi megoldás pedig megfelel a liturgiának.

Légifelvétel: Remetei Zoltán

Székesfehérvár, Evangélikus templom 1932.

A történelmi belváros peremén álló egyhajós, nyugati középtornyos, nyeregtetős templom vakolatlan vöröstégla homlokzatú épület. A lábazat és a nyugati kapu vörös homokkőből, az oldalhomlokzatok támpilléreinek felső része és az ablakkönyöklők fehér mészkőből készültek. A homlokzatokat az ablakok félköríves nyílásai körül stilizált, virágmotívumos sgraffito díszíti. A templomhajót megtört síkú kazettás síkboltozat zárja le. A fából készült falikarok és csillár is az eredeti berendezéshez (rács, padok, orgona, keresztelőkút, vasbeton szószék) tartoznak, ezek is Sándy Gyula tervei alapján készültek.

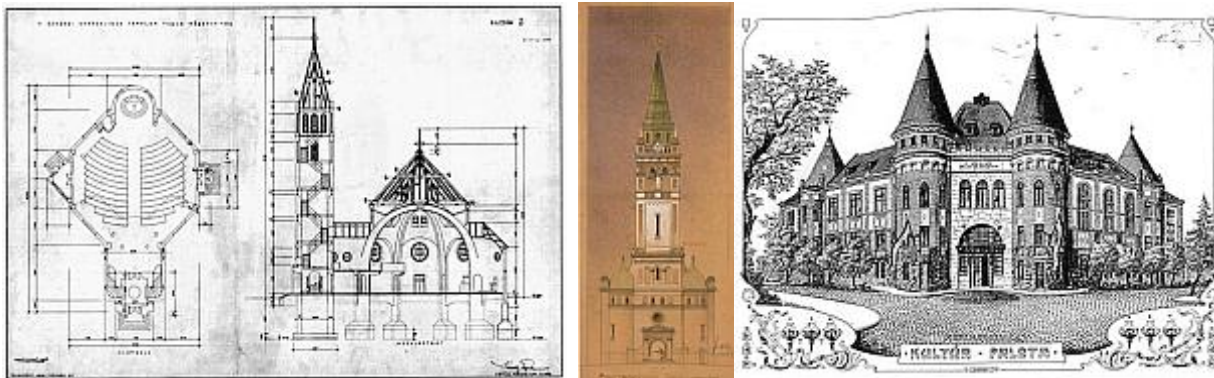
Ugyanezt az egyszerre hagyománytisztelő és korszerű építési hitvallást tükröző, igényes tervet készítette a templomhoz csatlakozó parochiális épületre is, a bővítés azonban anyagi nehézségek miatt akkoriban nem épülhetett fel. A fehérvári evangélikus templom ma műemléki védelem alatt áll.

Az evangélikus templomépítészeti tanácsadással, tanulmányok megjelentetésével is segítette. Továbbra is külön súlyt fektetett az építészeti és belsőépítészeti tervek összehangolására, a liturgiának legmegfelelőbb elrendezésre. Szerzőként részt vett a XX. század legnagyobb evangélikus könyvvállalkozásában, a Kemény-Gyimesy féle *Evangélikus templomok* c. kötetben.

A II. világháborúban, Budapest ostromakor találat érte házát. Elpusztult terveinek, fotóinak jelentős része, dolgozószobájának berendezése. Üzenetnek érezte, hogy a romok eltakarításakor, egy kidőlt ajtólap alá szorulva megtalálta elvesztettnek hitt körzőkészletét.

A háború után Amerikában élő lánya számára kezdte írni emlékiratait. Aprólékos részletességgel említi meg családtagjait, mestereit, a Pecz Samunál töltött éveket, kora Budapestjének városrendezési kérdéseit, utazásait, pályázatait, első megvalósult terveit. A visszaemlékezés sajnos torzó maradt, de így is élvezetes olvasmány, mely érzékletesen idézi meg egy letűnt kor világát.

Sándy Gyula építési és tanári tevékenysége fontos és gazdag fejezete a magyar építészet XIX-XX. századi történetének. Gazdag tervanyaga és a visszaemlékezés 2000-2003 között került a családtól a Magyar Építészeti Múzeum tulajdonába, a Foerk Ernővel folytatott közös munkásságának dokumentumai pedig részben a Foerk-hagyaték részét képezik.

Sándy Gyula rajzai Szegedi evangélikus templom Breznóbányai torony Máramaroszi Kultúrpalota

Forrás:

Sándy Gyula 1868-1953 /Magyar Építészeti Múzeum ismertetője/

Dercsényi Balázs – Foltin Brúnó – G. Gyórfy Katalin – Hegyi Gábor – Winkler Gábor – Zászkaliczky Zsuzsanna: *Evangélikus templomok Magyarországon* (Hegyi & Társa Kiadó, Budapest 1992.)

Zászkaliczky Zsuzsanna *Az építőmesterség művésze és az építőművészet mestere : Emlékezés Sándy Gyulára (1868-1953)- Keresztyén igazság 2004. 63. 29-37.*

Timon Kálmán: *Sándy Gyula építész (1868-1953) emlékkiállítás.*

HAP Galéria 2006. május 2. - június 2.- Alaprajz 13. 2006. 4. 6.

Dr. Karácson Sándor: *A Magasépítési Tanszék története*

www.szekesfehervar.lutheran.hu/html/templom.html

www.church.lutheran.hu/.../tervrajz/sandy.htm (kép eredete)

www.archimus.hu/sandy.htm

www.church.lutheran.hu

www.epiteszforum.hu/node/1244

www.lasdajovot.hu/Templomok

www.vmek.oszk.hu